

ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՏԱՆ ՄԷՋ

ԳԱՆԱՏԱՅԻ ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ

Է. ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 9, Սեպտեմբեր 2024

ԿԵԱՆՔԻ ԾԱՌԸ՝ ՔՐԻՍՏՈՍ

Գերեվարուած, ազատագրուած եւ ի տես ժողովուրդին բարձրացուած Խաչի տօնն է: Գերեվարուած խաչը վերահաստատուեցաւ իր հարազատ տան մէջ՝ ի նշան զօրութեան եւ փրկութեան:

Ինչ է խաչը: Առաջին հայեացքով՝ անկենդան ու անշունչ փայտ. անցեալի հին ընկալմամբ՝ մահուան անարգ գործիք:

Խաչի խորհուրդը ամենատարբեր օրինակներով կը պատկերուի Աստուածաշունչին մէջ: Հին Կտակարանի ստեղծագործութեան պատմութեան նկարագրութեան մէջ անիկա ստեղծագործութեան պակը հանդիսացող մարդուն բարիքին եւ անմահութեան համար տնկուած

Կենաց Ծառն է, որուն վայելչութենէն զրկուեցաւ անկեալ եւ մեղսակործան մարդը, անմահութեան փոխարէն մահը ճաշակելով:

Անիկա Ղեւիի ցեղէն Ահարոնի գաւազանի պատկերն է (Թուոց 17.8), աստուածային հրաշքով ծաղկած ու պտղաւորուած՝ զօրութեան, իշխանութեան եւ առաջնորդութեան տնօրինական խորհրդանիշն է:

Անիկա Մովսէսի ձեռքով Անապատին մէջ բարձրացած պղնձեայ օծի գաւազանն է (Հմմտ. Թուոց 21), ի տես թունաւոր օձերէն խայթուած ապերախտ ժողովուրդին, որ զղջալով եւ ակնասեւեռ այդ գաւազանին հայելով բժշկութեան արժանացաւ:

Թերթենք Նոր Կտակարանի գիրքերը: Դարձեալ, անկենդան ու անշունչ փայտն է, որուն վրայ Խաչեալը իր արիւնը թափելով ամենաթանկը պարգեւեց մարդուն: Այո՛, անկենդան փայտը՝ մահուան անարգ գործիքը դարձաւ նուիրումի, սիրոյ ու զոհողութեան խորան, բայց փառքի ճանապարհի եւ կեանք: Դարձաւ խորհրդանիշը անմահական եւ յաւիտենական կեանքի ծառին:

Եղեմական ծառը մահուան պտուղը տուաւ, իսկ Խաչը՝ կեանքի, բժշկութեան ու փրկութեան պտուղը: Խաչեալ ու Յարուցեալ փրկիչը առաւել կեանք պարգեւեց մեզի, անմահութեան Կեանքի Ծառ դառնալով:

Ծառը՝ Քրիստոսի Խաչը, եղեմական մահացու պտուղի փոխարէն Քրիստոսը պտղաբերեց, ի վայելչութիւն Խաչի ժողովուրդին: Խաչը Ահարոնի մշտաձաղկեալ գաւազանն է, ի ծաղկումն եւ յառաջնորդութիւն Խաչի ժողովուրդին: Խաչը Անապատին մէջ բարձրացուած մեղսաքափչ գաւազանն է, ի քաւութիւն եւ ի թողութիւն մեղաց, ի բժշկումն Խաչի ժողովուրդին:

Դառնանք մեր կեանքերուն եւ քննենք մեր սրտերը.

Ո՛ր է Խաչը, որ անոր ճամբաներէն քալենք անսահ ու անվրդով, որ անոր փարոսին սեւեռ մեր հայեացքով հասնինք փրկութեան նաւահանգիստ:

Ո՛ր է Կենաց Խաչը, որ անոր խորանին վրայ պատարագուող Քահանայապետին երկրպագութեան փութանք, որ Անոր պատարագումին հաղորդակից դառնանք:

Ո՛ր է Կենաց Ծառը, որ անոր հոգեշնորհ սաղարթներուն ներքեւ մեր կեանքի օրերը ապրինք, որ անոր շնորհաբաշխ պտուղէն ճաշակենք եւ բաժին հանենք մեր նմաններուն:

Եւ ո՛ր ենք մենք այս Ա. Խաչի ճանապարհին:

ԲԱՐԳԷՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

Քրիստոնէական հաւատքի խորհրդանիշը՝ Յիսուս Քրիստոսի Խաչափայտը, ժամանակներէն անդին ու տարածութիւններէն վեր է:

Խաչափայտը՝ սիրոյ եւ զոհողութեան խորհրդանիշը, ձեւաւորեց պատմութեան ընթացքը եւ կը շարունակէ առաջնորդել հաւատացեալներու կեանքը:

Խաչը այն վայրն է, ուր Աստուածորդին, կամովին զոհեց Իր կեանքը մարդկութեան փրկութեան համար: Անոր խաչելութիւնը ոչ միայն ողբերգական իրադարձութիւն էր, այլ աստուածային մարգարէութեան կատարումը եւ մեր հաւատքի հիմնաքարը: Խաչը կը բացայայտէ Աստուծոյ սիրոյ մեծութիւնը, այնպիսի սիրոյ, որ պատրաստ էր չարչարանքի եւ մահուան, որպէսզի մենք հաշտուինք Անոր հետ:

Պօղոս Առաքեալ կը վկայէ. «փրկութեան ճամբուն մէջ գտնուողներու համար Աստուծոյ զօրութիւնն է անիկա» (Ա. Կորնթացիներուն 1:18):

Քրիստոնէական Դաստիարակութեան մէջ խաչի կարեւորութեան ըմբռնումը կենսական է: Ամէնօրեայ յիշեցում է՝ այն շնորհքին, որ ստացանք Յիսուս Քրիստոսով: Խաչը մեզ կը մղէ վերցնելու մեր խաչերը, ինչպէս Յիսուս ըսած էր, եւ հետեւելու Անոր արդարութեան ուղիին, նոյնիսկ երբ դժուար է: Նոյնիսկ երբ նեղութիւնները մեզ պատեն, երբեք չյուսահատինք եւ տեղի չտանք, որովհետեւ «ով որ մինչեւ վերջը դիմանայ, անիկա պիտի փրկուի» (Մատթէոս 10:22):

Խաչը այն իրականութիւնն է, որուն միջոցաւ կարելի է ուսուցանել՝ քաւութեան, փրկութեան եւ Աստուծոյ սիրոյ փոխակերպող զօրութիւնը: Խաչը մեզի կը սորվեցնէ, որ տառապանքի մէջ կայ փառք, զոհողութեան մէջ՝ կեանք, եւ մահուան մէջ՝ յարութիւն:

Մեր հաւատքի ճանապարհին ընթացքին, թող խաչը մնայ մեր քրիստոնէական դաստիարակութեան ջանքերու կեդրոնը: Թող անիկա մեզ ներշնչէ, որ կարենանք ապրիլ կարեկցութեամբ, ներել այնպէս, ինչպէս մենք ներուեցանք, եւ սիրել այնպէս, ինչպէս Տէրը Ինք կը սիրէ մեզ:

Թող Խաչը չըլլայ միայն նշան մը, զոր կրենք կամ ցոյց տանք, այլ իրականութիւն մը, զոր կ'ապրինք ամէն օր:

Հայր Յակոբ

ՈՍԿԵՂԷՆ ՀԱՍԱՐ

«Գալով ինձի, քա՛ւ լիցի որ մեր Տիրոջ Յիսուս Քրիստոսի խաչէն զատ ուրիշ բանով պարծենամ: Այդ խաչին միջոցաւ աշխարհը մեռած է այլեւս ինձի համար, ինչպէս ես մեռած եմ աշխարհին համար»: (Գաղատացիս 6.14)

“As for me, however, I will boast only about the cross of our Lord Jesus Christ; for by means of his cross the world is dead to me, and I am dead to the world.” (Galatians 6.14)

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՐԸ ԿԸ ԽՕՍԻՆ

ՄՐՐՈՒԹԻՒՆՆ ՈՒ ԱՆԱՐԱՏՈՒԹԻՒՆԸ (ՄԱՔՐՈՒԹԻՒՆԸ) (ԲԱԺԻՆ Ե.)

«Այս քարոզը մանրամասնորեն կը սորվեցնէ, թէ սրբութեամբ, անարարութեամբ եւ մաքրութեամբ հոգին ինչպէս պէտք է ձգտի դէպի իր Տէրը, այսինքն՝ դէպի աշխարհի փրկիչը՝ Յիսուս Քրիստոս: Քարոզը նաեւ յարութեան արտեմ մարմիններու պարզած վիճակին, չարին, ազապ կամքին եւ մարդկային բնութեան ու պարհիւն մասին կարգ մը շինիչ խօսքեր կը բովանդակէ»:

Աստուածասիրութիւնն ու մարդուն պարհիւր

21.- Երբ մարդ կը սիրէ զԱստուած, Աստուած ալ իր սէրը անոր հետ կը միախառնէ: Եւ եթէ մարդ անգամ մը Աստուծոյ սիրոյն վստահի, Աստուած ալ զայն երկնաւոր հաւատքով կը լիացնէ եւ այդպիսով մարդը կը դառնայ կատարեալ էակ: Եւ երբ անձիդ իրաքանչիւր բաժինը Աստուծոյ կ'ընծայես, ապա Աստուած ալ իր ունեցածէն անոնց հետ կը միախառնէ, որպէսզի ինչ որ ունիս, անարատութեամբ կատարուի եւ սէրդ ու աղօթքդ ալ դառնան մաքուր, անբիծ եւ անարատ:

Մեծ է մարդուն պատիւը: Տես մեծութիւնը երկինքին ու երկրին, ինչպէս նաեւ՝ Արեւուն եւ լուսնին: Սակայն Աստուած չհաճեցաւ այդ արարածներուն մէջ հանգչիլ, այլ՝ միայն մարդուն մէջ: Այդ պատճառով ալ մարդը միւս արարածներէն շատ անելի արժէք ունի եւ թերեւս ալ հպարտանամ ու ըսեմ, ո՛չ միայն երեւելի արարածներէն, այլեւ՝ աներեւոյթներէն: Ան մեծ է նոյնիսկ «ծառայող հոգիներէն» (տես Եբր 1.4): Աստուածաշունչը Միքայէլ եւ Գաբրիէլ հրեշտակապետներուն համար երբեք չ'ըսեր. «Մեր պատկերին եւ նմանութեան պէս ընենք» (Շնն 1.26), այլ ասիկա կ'ըսէ մարդուն հոգեւոր էութեան, այսինքն՝ անմահ հոգիին համար, որովհետեւ գրուած է. «Տիրոջ հրեշտակը Աստուածավախ մարդոց կողքին պահակ կը կանգնի» (Սղ 34.7):

ՀՈԳԵՒՈՐ ՔԱՐՈՉՆԵՐ
Մեծն Սուրբ Մակար
(Հայացուց՝ Մակար Արք. Աշգարեան)
(Շարունակելի 7)

ԳԻՇԵՐԱՅԻՆ ԱՂՕԹՔ

Իսաչի՛ Յիսուս,
Ինչքան աչքեր արցունքալոյս՝
Քեզի սեւեռ լուռ կ'աղօթեն, կը մրմնջեն անձայն բառեր:
Ես չեմ տեսներ աչքերն անոնց,
Ոչ ալ գիտեմ՝ թէ ինչ կ'ուզեն...
Պահ մը միայն զիս բարձրացրո՛ւ խաչիդ վրայ՝
Քու աչքերէդ լոյս՝ արեւալոյս, թող որ նայիմ աղերսական մարդոց աչքին...
Քեզ հասկնամ լոյս հայեացքով, թող որ նայիմ
Աղօթական անոնց աչքին: Ամէն

Արշալիր Գաբունեան

ՍԵՐՄՆԱՅԱՆԻ ԱՌԱԿԸ

Յիսուս տունէն ելաւ եւ գնաց նստաւ լիճին եզերքը: Շուրջը այնքան մեծ բազմութիւն մը կ'ապրուեցաւ, որ ինք նաակ մտաւ եւ հոն նստաւ, իսկ ամբողջ բազմութիւնը լիճին եզերքը կանգնած մնաց եւ հետեւեալ առակը պատմեց.

- Սերմանող մը սերմ ցանելու ելաւ: Սերմանած ատեն հատիկներէն ոմանք ինկան ճամբուն եզերքը եւ թռչունները եկան եւ կերան զանոնք: Ուրիշներ ժայռոտ տեղ ինկան, ուր շատ հող չկար, եւ քանի հողը խորունկ չէր՝ անմիջապէս բուսան. բայց երբ արեւը ելաւ՝ այրեցան, եւ որովհետեւ արմատ չունէին՝ չորցան: Ոմանք ինկան փուշերու մէջ, եւ փուշերը ելան եւ խեղդեցին զանոնք: Իսկ ուրիշներ ալ ինկան լաւ հողի մէջ եւ պտուղ տուին, ոմանք մէկի տեղ հարիւր, ուրիշներ՝ վաթսուն եւ կամ երեսուն:

ԳԱՆԱՏԱՅԻ ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԻ
ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՅԻ
ԱՇԱԿԵՐՏԻՆ ԳՐՔՈՅԿԸ

ԱՂՕԹՔ ԽՆԴՐԱՆՔՆԵՐՈՒ ԿԱՏԱՐՄԱՆ

Ո՛վ կեանքի յոյս, աղօթքները ընդունող, մեղքերը քաւող եւ խնդրանքները կատարող մեր Աստուածը՝ Քրիստոս. ընդունէ մեր պաղատանքը, Սուրբ Աստուածածնին եւ բոլոր սուրբերուն բարեխօսութեամբ: Լսէ մեզ, Տէր, եւ ողորմէ: Ներէ մեզի, քաւէ եւ արձակէ մեր մեղքերը: Արժանի ըրէ՛ գոհութեամբ փառատրելու քեզ՝ Հօր եւ Միածին Որդիին հետ միասին. այժմ եւ յաւիտեան:

ԱՄԷՆ:

THE BOOK OF ROMANS

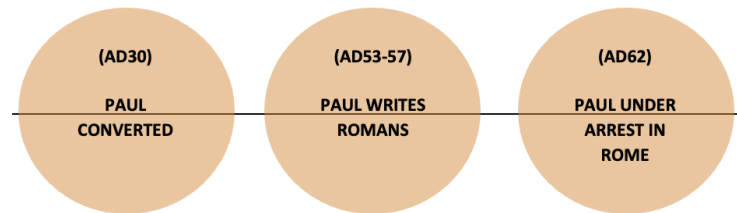
WRITTEN: AROUND AD55-58

WHAT YOU NEED TO KNOW:

Paul wrote this letter to the church in Rome just before he visited them. He wanted to clear up some misunderstandings between the Jewish and non-Jewish (Gentile) members of the church about the effect that Jesus' death has on the way we live out our faith. Romans gives us a strong overview of Paul's whole message about how we are put right with God through believing in Jesus. Christians were persecuted in Rome at this time, so you will also spot advice from Paul on how to behave in the face of an unfriendly society.

WHY READ IT?

There are some amazing chapters in this book that sum up who Jesus is, what he did and the difference that he makes. If you're looking for an overview of the difference that following Jesus makes, this is a brilliant book to read.

THE BOOK OF JOSHUA

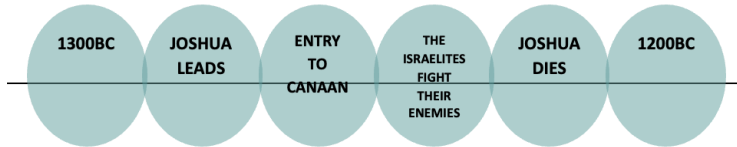
WRITTEN: PROBABLY 700-500BC

WHAT YOU NEED TO KNOW:

Joshua took over from Moses as leader of the Israelites, and this book sees him lead the people as they fight for and conquer the Promised Land. After walking in the desert for 40 years, the Israelites finally got to enter this new homeland, Canaan. However, before they could settle in the land, they had to fight many battles against enemies there, and the book of Joshua shows how God faithfully helped them. It's a book about God's fulfilled promises and highlights his authority, power and might.

WHY READ IT?

The book of Joshua that God is faithful to each of his promises, even if it takes a long time for them to come about. It teaches us to be patient and that we can trust God to keep his word. Ultimately, he is in charge.

PRAYER

We thank thee, O Father almighty, who didst prepare for us the Holy Church for a heaven, a temple of holiness, wherein the name of the holy Trinity is glorified. Amen.

We thank thee, O Christ the king, who didst grant unto us life by thy life-giving and holy body and blood; vouchsafe unto us forgiveness and thy great mercy. Alleluia.

We thank thee, O Spirit of Truth, who hast renewed the holy Church. Keep her without blemish by the faith in the Trinity, from henceforth for evermore. Alleluia.

The Divine Liturgy of the Armenian Apostolic Church
[The Prayers of Thanksgiving]

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆԶԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԱՆՈՆԸ

Ե. ԴԱՐՈՒՆ ԻՆՉ ԹԱՐԳՄԱՆԵՑԻՆ ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՐԸ

Մեր պատմությունն ծանօթ է, որ Ս. Սահակ Պարթև կաթողիկոս, Ս. Մեսրոպ Մաշտոց եւ ասոնց աշակերտները հայոց այրութենի գիտէն անմիջապէս ետք, 404-405 թուականներուն, ձեռնարկեցին Աստուածաշունչի թարգմանութեան, բնական է ենթադրել՝ նախ ՆԿ-ի գիրքերէն, եւ յետոյ անմիջապէս անցնելով ՀԿ-ին: Թէ էր իր աւարտին հասաւ այս առաջին թարգմանութիւնը, որ մեր պատմագրութեան մէջ «փութանակի թարգմանութիւն» բնորոշուած է (Կորին Վարդապետ եւ Մովսէս Խորենացի), ճշգրիտ չենք գիտեր, բայց կ'ենթադրուի, որ շատ արագ կատարուեցաւ եւ աւարտեցաւ անիկա:

Միս կողմէ, ծանօթ է, որ այս առաջին փութանակի թարգմանութիւնը ամբողջապէս գոհացուցիչ չէր: Թէ ձեռքի տակ եղած բնագիրները գոհացուցիչ չէին, եւ թէ սեղմ ժամանակն ու պայմանները թոյլ չէին տուած բաւարար ծանրութեամբ նայելու գործին: Այդ իրողութեան լաւ գիտակից, անգամ մը անմիջական պահանջները գոհացնելէ ետք, մեր թարգմանիչ հայրերը սկսան նոր թարգմանութեան մը մասին մտածել: Եւ բնական առիթը ներկայացաւ, երբ 431 թուականին Եփեսոսի մէջ գումարուեցաւ Տիեզերական 3-րդ ժողովը: Այդ առիթով, Ս. Սահակի եւ Ս. Մեսրոպի աշակերտներէն մէկ քանին, որոնք Կոստանդնուպոլիս ուսման դրկուած էին, վերադարձին իրենց հետ բերին Աստուածաշունչի «հաստատուն, ճշմարիտ եւ ստոյգ» օրինակներ: Այսպէս, 432 թուականէն սկսեալ, Ս. Սահակ կաթողիկոս, Եզնիկ Կողբացի եւ ուրիշներ վերատեսութեան ենթարկեցին Աստուածաշունչը, իսկ որոշ գիրքեր կամ բաժիններ երկրորդ անգամ թարգմանեցին:

Վերատեսութեան եւ երկրորդ թարգմանութեան այս գործը իր լրումին հասաւ մօտաւորապէս 435 թուականին:

Առաջին հերթին կ'ուզենք գիտնալ, թէ Աստուածաշունչի գիրքերէն ինչ թարգմանեցին մեր հայրերը: Դժբախտաբար 5-րդ դարու մեր պատմագրութիւնը իր տեղեկութեանց մէջ ժխտ է այս մասին, թէպէտ շուայրէն կը ներքողէ թարգմանութեան սքանչելի արդիւնքը:

Կորին Վարդապետ շատ ընդհանուր եւ մեզի համար անբաւարար բացատրութիւն մը կու տայ՝ երեք խումբեր յիշելով, որոնք են.- Մովսէսն ու միւս մարգարէները, Աւետարանները, եւ Պօղոս՝ առաքեալներու ամբողջ գունդով:

Մովսէս Խորենացի ատելի ճշգրիտ բնորոշում մը կու տայ, ըսելով՝ թէ հայոց տառետուն հրաշալի ստեղծումէն անմիջապէս ետք, «Իսկոյն թարգմանութեան ձեռնարկելով, եւ խորհրդաբար սկսելով Առակներէն, ամբողջ քսաներկու յայտնի [գիրքերը] եւ Նոր Կտակարանը հայերէնի փոխարդեցին՝ ինք (=Ս. Մեսրոպ) եւ իր աշակերտները»: Այստեղ ՀԿ-ի գիրքերը կը կոչուին «քսաներկու յայտնիները»: Այս բացատրութիւնը հետաքրքրական է, նախ՝ որովհետեւ Խորենացի ըստ երեսնային երբայական ձեռով հաշուելով՝ 22 գիրք կը ճանչնայ ՀԿ-ին մէջ, եւ ապա՝ որովհետեւ «յայտնի» բնորոշումով կ'ակնարկէ երբայական կանոնին մէջ առնուած գիրքերուն, ի հակադրութիւն այն միւս գիրքերուն, որոնք իրենց ծանօթ էին որոշ չափով, բայց կանոնական չէին ճանչցուած, այլ կը կոչուէին «թաքուն» կամ «ծածուկ»:

Հայ եկեղեցոյ կանոնի հարցը ճիշդ հասկնալու համար պէտք չէ մոռնալ, սակայն, որ Խորենացիի վկայութիւնը կը վերաբերի առաջին թարգմանութեան: Ան ըսել կ'ուզէ, թէ իբրեւ ՀԿ-ի գիրքեր, մեր հայրերը առաջին հերթին թարգմանեցին միայն երբայական կանոնին մէջ ընդունուած գիրքերը, պարզապէս որովհետեւ անոնք նաեւ Ասորական եկեղեցոյ կանոնը կը կազմէին, եւ յայտնի է, որ մեր հայրերը Աստուածաշունչի առաջին թարգմանութիւնը կատարեցին ասորերէն թարգմանութեան վրայէն:

Սակայն երբ այսօր կը նայինք հայերէն (գրաբար) Աստուածաշունչներուն, անոնք ձեռագիր ըլլան թէ տպագիր, կը տեսնենք՝ թէ անոնց մէջ կան նաեւ «երկրորդական» կոչուածները, թիւով 11 հատ. - Եզրի Ա. եւ Գ., Յուդիթ, Տոբիթ, Մակաբայեցիներու Ա., Բ., եւ Գ., Իմաստութիւն Սողոմոնի, Բարութ, Սիրաք, եւ Աղօթք Մանասէ թագաւորին:

Երկու հիմնական հարցումներ կը ծագին մեր մտքին մէջ.- ա. Երբ թարգմանուեցան ասոնք, եւ երբ անցան մեր Աստուածաշունչներուն մէջ:

բ. Ինչ հանգամանքով ներկայ են ասոնք մեր Աստուածաշունչներուն մէջ. իբրեւ կանոնական գիրքեր, թէ՛ այլ հանգամանքով:

Վերը ըսինք, թէ մեր թարգմանիչները 432-435 թուականներուն երկրորդ թարգմանութիւն մը կատարեցին: Եւ որովհետեւ այդ երկրորդ թարգմանութեան ժամանակ ՀԿ-ին համար հիմնուեցան գլխաւորաբար Եփեսոսեան բնագրին վրայ, բնականաբար անոր մէջ գտան եւ թարգմանեցին ոչ միայն երբայական կանոնին մէջ առկա գիրքերը, այլ նաեւ այն միւսները, որոնք ճանչցանք իբրեւ երկրորդական գիրքեր: Այդ մասին կասկած չունինք, այլ ընդհակառակը, անոնց 5-րդ դարու թարգմանութիւն ըլլալուն մասին վկայութիւններ ալ ունինք, եւ նոյնիսկ նոյն դարէն եկող կրկնակ թարգմանութիւններ կան (ինչպէս Սիրաքի պարագային), որոնց մանրամասնութեանց մէջ չենք մտնել: Միս կողմէ գիտենք, թէ 5-րդ դարէն սկսեալ այս գիրքերէն նաեւ որոշ ընթերցումներ տեղ գտած են Ճաշոցին մէջ:

Գալով երկրորդ հարցումին, պէտք է ըսել՝ թէ պատասխանը մեքենական չէ: Աստուածաշունչի գիրքերուն հետ անոնց թարգմանութիւնը եւ նոյնիսկ կանոնական գիրքերուն կողքին գտնուող ղեռ բաւարար չեն մեքենականօրէն հետեցնելու, թէ ուրեմն այս երկրորդականութիւնները եւ սկիզբէն իսկ մաս կազմած են Հայ եկեղեցոյ Աստուածաշունչական կանոնին: Ճաշոցին մէջ անցնիլը նոյնպէս բացարձակ ապացոյց չի կրնար ծառայել այդ մասին, որովհետեւ ընթերցումներուն մէջ ունինք նաեւ հատուածներ՝ առնուած անկանոն կամ «պարականոն» գրութիւններէ, որոնք երբեք ալ Հայ եկեղեցիին կողմէ ճանչցուած չեն իբրեւ կանոնական:

Հարցը հետեւեալն է.- Տարբեր է թարգմանութիւն կատարելը, եւ տարբեր՝ զանոնք Աստուածաշունչի կանոնին մաս համարելը: Հետեւաբար, մեր հայրերը իբրեւ ինչ թարգմանեցին զանոնք. լոկ իբրեւ օգտակար գիրքեր, թէ՛ իբրեւ կանոնական, եւ հետեւաբար «աստուածաշունչ» գիրքեր:

Այդ մասին ոչ մէկ վկայութիւն կամ արձանագրութիւն ունինք 5-7-րդ դարերէն:

ԶԱՐԵԿ ԱՐՔ. ԱԶՆԱՌՈՐԵԱՆ
(ՇԱՐՈՒՆԱԿԵԼԻ 8)

ԱՌԱԿՍ ԶԻՆՉ ՑՈՒՑԱՆԷ...

ՍԱԼՈՐԻՆ, ԴԱՄՈՆԻՆ ԵՒ ԾԻՐԱՆԻՆ ԻՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

Ակռները հարուածելու համար, սալորը, դամոնը [սալորի տեսակ] եւ ծիրանը կ'ամբաստանուին: Անոնք կը պատասխանեն.

- Դուք չէք գիտեր, բայց հմուտ բժիշկները գիտեն, որ մենք մարդու փորին կը վսասենք: Արդ, այդ ընելով հանդերձ, երբ անոնք կը շարունակեն ուտել, ինչ պիտի ընեն, եթէ ակռները չ'արենք, հետեւաբար, փոխան ամբաստանելու, պէտք է շնորհակալ ըլլաք:

Առակիս եզրակացութիւնը հետեւեալն է: Դառն եւ ապականիչ են մեղքերը եւ զանոնք գործելու նախաբայը դաժան է: Մոլի հիւանդները կ'ուզեն, որ մեղքերը հեշտութեամբ գործուին: Հետեւաբար, եթէ դժուարութեամբ գործուող մեղքերը այնքան ախորժելի են մարդոց, ինչ պիտի ընէին, եթէ դիպրութեամբ գործուէին այդ մեղքերը: Իսելամիտ բարեպաշտներուն համար յստակ է, որ երախտապարտ պէտք ըլլալ նախախնամողին եւ ոչ թէ ամբաստանել զայն:

Մխիթար Գոշ

WORDS OF COMFORT OUR REFUGE AND STRENGTH

God is our shelter and strength, always ready to help in times of trouble. So we will not be afraid, even if the earth is shaken and mountains fall into the ocean depths; even if the seas roar and rage, and the hills are shaken by the violence.

There is a river that brings joy to the city of God, to the sacred house of the Most High. God is in that city, and it will never be destroyed; at early dawn he will come to its aid. Nations are terrified, kingdoms are shaken; God thunders, and the earth dissolves.

The LORD Almighty is with us; the God of Jacob is our refuge.

Come and see what the LORD has done. See what amazing things he has done on earth. He stops wars all over the world; he breaks bows, destroys spears, and sets shields on fire. "Stop fighting," he says, "and know that I am God, supreme among the nations, supreme over the world."

The LORD Almighty is with us; the God of Jacob is our refuge.

PSALM 46

PATIENCE

Abandon your conditioned means of evaluating yourself as successful or not on the basis of immediate indicators. If you have a knowing within that you are on a much higher mission than what might show up today, you will free yourself from the folly of those current results. To be ahead in the beginning of the game can be a big disadvantage if it obscures your vision for the entire game.

Think about what you are doing in increments of five centuries rather than five minutes. Produce for those of us who will be here five hundred years from now and your emphasis will shift off of your immediate results to much greater affairs.

Be as patient with yourself, through all of your successes and disappointments, as you feel God has always been with you. When you can turn a problem over to a higher authority to which you are connected, you immediately shift to that knowing state of infinite patience, and you stop looking for little indicators of success for today only.

**WISDOM OF THE AGES
WAYNE W. DYER**

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑՈՅ ՇԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ

Հայ եկեղեցոյ արարողութիւններուն ընթացքին երգուող հոգեւոր երգերը կը կոչուին Շարական:

Շարականը օրհներգութիւն է՝ ձօնուած ամենակալ Աստուծոյ: «Շարական» բառը պարզ ածանցաւոր բառ է՝ շար(ք) + ական: Սակայն կայ նաեւ այլ կարծիք մը, ըստ որուն՝ Շարական բառը կազմուած շար (= շարք) եւ ակ (= թանկագին քար) բառերէն, ուստի կը նշանակէ՝ «Թանկարժէք քարերու շարան», նկատի առնելով շարականներէն իւրաքանչիւրին գոհարանման արժէքը:

Շարականներ բովանդակող ժողովածու գիրքը կը կոչուի «Շարակնոց» կամ «Շարական»:

Հայ եկեղեցոյ մէջ գործածուող շարականներու թիւը մօտաւորապէս հազար է: Մեր մատենագիրքերուն մէջ կան գործածութենէ ու երգուելէ դարձած շարականներ, որոնք կը կոչուին Պարականոն Շարականներ:

Շարականները գրուած են շուրջ 1000 տարիներու ընթացքին՝ հինգերորդ դարէն մինչեւ տասնչորրորդ դար:

Շարական գրող բանաստեղծ հայրերը կը կոչուին Շարականագիր Հայրեր: Անոնցմէ գլխաւորներն են՝ Ս. Սահակ Պարթև, Ս. Մեսրոպ Մաշտոց, Ս. Մովսէս Խորենացի, Թարգմանիչ Ս. Վարդապետները, Ս. Յովհան Օձնեցի, Ս. Սահակ Զորափորեցի, Ստեփանոս Սիւնեցի, Ս. Ներսէս Շնորհալի, Վարդան Վրդ. Արեւելցի եւ Յովհաննէս Վրդ. Պուլզ, եւ դեռ շատ ուրիշներ:

Շարականները գրուած են ոչ ծայրերու վրայ: Իւրաքանչիւր ծայր ունի իրեն յատուկ եղանակ, որուն համեմատ կ'երգուի: Շարականներուն եղանակները ընդհանրապէս յօրինուած ու երգուած են շարականը գրող բանաստեղծին կողմէ, որ միաժամանակ՝ երաժիշտ եղած է:

Տասներեքերորդ դարուն, Շարականներու երգեցողութիւնը դիւրացնելու համար՝ անոնց վրայ կը դրուին տեսակ մը երաժշտական նշաններ, որոնք ծանօթ են Խազ անունով: Այդ խազերը չափով մը կատարած են ձայնագրութեան, այսինքն՝ նօթայի դերը, եւ պահպանած՝ եղանակներու նկարագիրը:

Հայ եկեղեցոյ շարականները շատ արժէքաւոր են իրենց վսեմ բովանդակութեամբ, բանաստեղծութեամբ եւ հոգեզմայլ երաժշտութեամբ, որով նոյնիսկ օտարներու հիացմունք պատճառած են: Ըսուած է, որ եթէ նոյնիսկ օր մը յանկարծ Աստուածաշունչը կորսուի աշխարհի երեսէն, կարելի է զայն վերականգնել Հայ եկեղեցոյ շարականներէն քաղելով:

(Շարունակելի 5)
Տարբեր Ասագ Քահանայ Միքայէլեան

ԱՌԱԿՍ ԶԻՆՉ ՑՈՒՑԱՆԷ...

ԽՈՒՇԵՄ ՆՈՆԵՆԻՆ

Անփորձ տունկ մը նոնենիին կը հարցնէ.
- Ինչնոյն այդքան առատ կը ծաղկիս եւ ապա կը խոնարհիս ու կը կախուիս:
Նոնենին կ'ըստ

ՔՐԻՍՏՈՆԵԱԿԱՆ ՇՆՈՐՀՔԸ

• Ինչ կը նշանակէ շնորհք:

Շնորհք շատ մը իմաստներ ունի, բայց հին, իր կրօնական իմաստով, կը նշանակէ այն կարողութիւնը կամ ընդունակութիւնը, զոր Աստուած կու տայ հաւատացեալներուն, գործադրելու եւ կատարելու համար իր կամքը:

Երբ կ'ըսենք այսինչ մարդը աստուածային ծիրք ունի կամ շնորհք, կ'իմանանք Աստուծմէ տրուած ծիրք մը, շնորհք մը:

Ընդհակառակը՝ երբ կ'ըսենք անշնորհք մարդ, կ'իմանանք այնպիսի մէկը, որ թէեւ մարդ է, բայց զուրկ է աստուածային շնորհքէ:

• Շնորհքը ուրեմն բնածին չէ՞ մարդուն մէջ:

Անշուշտ մարդիկ բնականէն օժտուած են այլեայլ ծիրքերով, այդ մարդիկ ըլլան քրիստոնէայ հաւատացեալ կամ ոչ:

Բայց որովհետեւ Աստուած է արարիչը կամ ստեղծիչը մարդուն, Ան է, որ կու տայ նաեւ բնածին շնորհները. բայց հոս խնդիրը մարդուն այս կամ այն ծիրքն ու շնորհը ունենալը չէ, այլ աստուածային կամքը կատարելու ընդունակութիւնն ու կարողութիւնը:

Շնորհքի վարդապետութիւնը Քրիստոնէական աստուածաբանութեան կարեւոր կէտերէն մէկն է :

• Յովհաննէս Աւետարանիչ ինչ կ'ըսէ շնորհքի մասին:

«Եւ Բանը մարմին եղաւ եւ բնակեցաւ մեր մէջը, մենք տեսանք անոր փառքերը Հօրմէն եկած Միածնի փառքերուն պէս, «ի շնորհք եւ ճշմարտութեամբ»: Մենք անոր լեցունութենէն շնորհք առինք շնորհքի տեղ... որովհետեւ օրէնքը Մովսէսի ձեռքով տրուեցաւ, բայց շնորհքն ու ճշմարտութիւնը Յիսուս Քրիստոսով եղան» (Յովհաննէս 1.14-17):

Այս կերպով նոյն ինքն Յիսուս-Քրիստոս Աստուծոյ կողմէն մարդոց տրուած շնորհք մըն է, որուն հաւատքով է, որ մարդ կը հասնի փրկութեան:

• Պօղոս Առաքեալ ինչ կ'ըսէ այս մասին:

Որովհետեւ Աստուծոյ փրկարար շնորհքը բոլոր մարդոց երեւցաւ, որ խրատէ մեզ, որպէսզի ուրանանք ամբարշտութիւնն ու աշխարհական ցանկութիւնը եւ այս աշխարհի մէջ ապրինք զգաստ, արդար եւ աստուածապաշտ կեանք մը, սպասենք երանելի յոյսին, մեծ Աստուծոյ եւ մեր Փրկչի փառքերուն յայտնութեան, որ իր անձը տուաւ մեզի համար, որպէսզի մեզ փրկէ ամէն անօրէնութենէ եւ մաքրէ, իրեն սեպհական բարի գործերու նախանձաւոր ժողովուրդ մը ընելու համար (Տիմոս 2:11-14):

Ինչ կը հասկնանք այս առաքելական խօսքերէն:

Կը հասկնանք, թէ նոյն ինքն Յիսուս Քրիստոս հին օրէնքին տեղ իբրեւ աստուածային շնորհք տրուեցաւ աշխարհին, անոր փրկութեան համար:

Կը հասկնանք նաեւ, թէ Աստուած շնորհքը իր հաւատացեալներուն տուաւ, որպէսզի կատարեն իր կամքը ճիշդ Յիսուս Քրիստոսի նման՝ ապրելով անմեղ եւ բարձր կեանք մը:

• Շնորհքը ինչ կերպով կ'արտայայտուի Եկեղեցոյ մէջ:

Յակոբոս Առաքեալ կ'ըսէ. «Ամէն բարի տուրք եւ ամէն կատարեալ պարգեւ վերէն, լոյս Հօրմէն իջած են»: Ան կամեցաւ եւ ծնաւ մեզ ճշմարիտ խօսքով, որպէսզի առաջին պտուղը ըլլանք իր ստացուածներուն (ունեցածներուն կամ աստեղծուածներուն) (Յակոբոս 1:17-18):

Հետեւաբար Եկեղեցոյ մէջ կատարուած բոլոր աղօթքները եւ պաշտամունքները, բոլոր խորհուրդներն ու արարողութիւնները, որոնց նպատակն է հաւատացեալներուն սրբացումը եւ մերձեցումը Աստուծոյ, արդիւնք են շնորհքի:

Այս է նաեւ պատճառը, որ առաքելական թուղթերու մէջ, շնորհքը միշտ կը շեշտուի խաղաղութեան հետ եւ ողջոյնի ձեւով կ'ողորմի հաւատացեալներուն: Եւ Եկեղեցոյ աստուածային պաշտամունքին մէջ ալ շնորհքը կը շեշտուի առաքելական աստուածայիններու համաձայն:

• Շնորհքը ինչ կապ ունի Երրորդութեան հետ:

Շնորհքը աստուածային է, հետեւաբար աստուածութեան երեք անձերուն անունով ալ (շնորհք Աստուծոյ, շնորհք Յիսուս Քրիստոսի, շնորհք Հոգւոյն Սրբոյ) կ'արտայայտուի եւ կ'ողորմի հաւատացեալներուն, միշտ յիշեցնելու համար սրբութեան կամ մաքուր կեանքի պէտքը եւ քաջալերելու, զօրացնելու համար ժողովուրդը իր սուրբ հաւատքին մէջ:

Առաքելական թուղթերու մէջ կը տեսնենք, որ Առաքելները Յիսուս Քրիստոսի յարութեան վկայութիւնը կու տային շատ զօրութեամբ եւ մեծ մեծ շնորհքներ կային ամենուն վրայ (Գործք Առաքելոց 4:33): Պօղոս եւ Բառնաբաս իրենց առաքելական գործունէութեան մէջ կը քարոզէին, կը համոզէին իրենց ունկնդիրները, որ «ման Աստուծոյ շնորհքին մէջ» (Գործք Առաքելոց 13:43):

Պետրոս Առաքեալ կ'ըսէ. «Կը հաւատանք, թէ Տէր Յիսուս Քրիստոսի շնորհքով կը փրկուինք մենք ինչպէս նաեւ անոնք ալ» (Գործք Առաքելոց 15:11, հմմտ. Գաղատացիս 2:16):

Մենք հաւատքով արդարացած ենք Տէր Յիսուս Քրիստոսի միջոցաւ, նաեւ Անոր ձեռքով ու հաւատքով ընդունեցինք այս շնորհքին ընծայուիլը (մօտենալը), որուն մէջ կեցած ենք եւ կը պարծինք Աստուծոյ փառքին յուսով (Հռովմայեցիս 5:1-2):

Մեղքը թող չտիրէ ձեր մէջ, որովհետեւ այլեւ օրէնքի տակ չէք, այլ շնորհքի (Հռովմայեցիս 6:14):

Վասնզի մեղքին վարձքը մահ է, իսկ Աստուծոյ շնորհքը՝ յափտեանական կեանք (Հռովմայեցիս 6:23):

Նոյնիսկ հաւատացեալներէն իւրաքանչիւրին ընդունակութիւններն ու կարողութիւնները պէտքէ պէտքով շնորհքներ են կամ արտայայտութիւնները շնորհքներուն (կարդալ Հռովմայեցիս 12 եւ Ա. Կորնթացիս 12):

Վերջապէս Աստուծոյ շնորհքն ու կոչումը «անզեղ» է, այսինքն անփոփոխ է եւ Աստուած չի զղջար զանոնք տուած ըլլալուն համար (Հռովմայեցիս 11:29) եւ Առաքելներ եւ մանաւանդ Պօղոս Առաքեալ, իրենց բոլոր թուղթերուն մէջ շնորհքով կ'ողջունեն եւ կը մաղթեն որ շնորհքը ամենեւին չպակսի Եկեղեցիէն ընդհանրապէս եւ իւրաքանչիւր հաւատացեալէն մասնաւորապէս:

• Մեր Եկեղեցոյ մէջ մասնաւորապէս ո՞ր հանդիսաւոր առիթով կը շեշտուի շնորհքը:

Ձեռնադրութեան ատեն կ'երգուի եւ եպիսկոպոսը կը կրկնէ. «Աստուածային եւ երկնաւոր շնորհք, որ միշտ լնու գալէս սրբոյ սպասաւորութեան Առաքելական Եկեղեցոյ, կոչէ ի սարկաւազութենէ ի քահանայութիւն, Սրբոյ Եկեղեցոյ ի սպասաւորութիւն, ըստ վկայութեան անձին իրոյն եւ ամենայն ժողովրդեանս»:

Այսինքն, աստուածային եւ երկնաւոր շնորհքն է, որ կը լեցնէ Առաքելական Եկեղեցոյ սուրբ ծառայութեան պէտքերը. այդ շնորհքն է, որ Սուրբ Եկեղեցոյ ծառայութեան կը կոչէ ընծայեալը, թէ իր եւ թէ ժողովուրդին վկայութեամբ:

• Ինչ է մեր պարտականութիւնը ուրեմն:

Մենք, իբրեւ հաւատացեալ անդամներ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցոյ, պարտաւոր ենք գործն վիճակի մէջ պահել մեզի տրուած շնորհքները եւ զանոնք արժեցնել մեր կեանքին եւ բոլոր գործերուն մէջ, ապրելով մաքուր, շնորհալի կեանք մը եւ կատարելով մեր բոլոր գործերը՝ համաձայն քրիստոնէական սուրբ կրօնի պայմաններուն:

ՔՐԻՍՏՈՆԵԱԿԱՆ
ԲԱՐԲԷՆ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

ՏՕՆԱՅՈՅՑ - ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

Կիր. 1 Սեպտեմբեր –	Գ. զկնի Վերափոխման: Տօն Գիտի Գօտոյ Սուրբ Աստուածածնի:
Բշ. 2 Սեպտեմբեր –	Տօն Սրբոց՝ Ստեփանոսի Ունեցոյն, եւ վկայիցն՝ Գոհարինեայ, Ծամիդոսի, Տոբիկոսի եւ Ռատիկոսի:
Գշ. 3 Սեպտեմբեր –	Տօն Սրբոց մարգարէիցն՝ Եգեղիէլի, եգրի եւ Ջաքարիայի՝ հօրն Յովհաննու Մկրտչի:
Դշ. 4 Սեպտեմբեր –	Պահգ:
Եշ. 5 Սեպտեմբեր –	Տօն Սրբոց՝ Յովհաննու Կարապետի եւ Յորայ արդարոյն:
Ուրբ. 6 Սեպտեմբեր –	Պահգ:
Շբթ. 7 Սեպտեմբեր –	Տօն Նիկիոյ Ա. ժողովոյն երեք հարիւր ութսուտ հարապետացն:
Կիր. 8 Սեպտեմբեր –	Գ. զկնի Վերափոխման: Տօն Ծննդեան Սուրբ Կոստան Մարիամու Աստուածածնին՝ ՚ի յԱննայէ:
Բշ. 9 Սեպտեմբեր –	Ա. օր Ա. Խաչի Պահգ:
Գշ. 10 Սեպտեմբեր –	Բ. օր Ա. Խաչի Պահգ:
Դշ. 11 Սեպտեմբեր –	Գ. օր Ա. Խաչի Պահգ:
Եշ. 12 Սեպտեմբեր –	Դ. օր Ա. Խաչի Պահգ:
Ուրբ. 13 Սեպտեմբեր –	Ե. օր Ա. Խաչի Պահգ:
Շբթ. 14 Սեպտեմբեր –	Տօն է Սրբոյ Եկեղեցոյ ՚ի նաակատիս Սրբոյ Խաչին:
Կիր. 15 Սեպտեմբեր –	ՏՕՆ ՎԵՐԱՏՄԱՆ ՍՐԲՈՅ ԽԱԶԻՆ:
Բշ. 16 Սեպտեմբեր –	Տօն Ա. Խաչի: ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՅ:
Գշ. 17 Սեպտեմբեր –	Տօն Եկեղեցոյ:
Դշ. 18 Սեպտեմբեր –	Պահգ: Տօն Եկեղեցոյ:
Եշ. 19 Սեպտեմբեր –	Տօն Եկեղեցոյ:
Ուրբ. 20 Սեպտեմբեր –	Պահգ: Տօն Եկեղեցոյ:
Շբթ. 21 Սեպտեմբեր –	Տօն Ա. Խաչի:
Կիր. 22 Սեպտեմբեր –	Բ. զկնի Ա. Խաչի:
Բշ. 23 Սեպտեմբեր –	Պահգ: Տօն Սրբոց՝ Մամասայ եւ Փիլիկոսիմոնի եւ Սիմէոնի Սիւնակեցոյն:
Գշ. 24 Սեպտեմբեր –	Պահգ: Տօն Սրբոց կուսանցն՝ Փեբրոնեայ, Մարիանեայ, եւ Շուշանայ՝ դստեր մեծին Վարդանայ:
Դշ. 25 Սեպտեմբեր –	Պահգ:
Եշ. 26 Սեպտեմբեր –	Պահգ: Տօն Սրբոց հայրապետացն՝ Բարաղամու, Անթիմոսի եւ Երանոսի:
Ուրբ. 27 Սեպտեմբեր –	Պահգ:
Շբթ. 28 Սեպտեմբեր –	Տօն Սրբոց՝ Գեորգայ զօրավարին եւ Աղոկոսի եւ Ռոմանոսի երգեցողին:
Կիր. 29 Սեպտեմբեր –	Գ. զկնի Ա. Խաչի: ՏՕՆ ՎԱՐՎԱԳՅ ՍՐԲՈՅ ԽԱԶԻՆ:
Բշ. 30 Սեպտեմբեր –	Տօն Սրբոց՝ Դափի Դնեցոյն, եւ սրբոց վկայիցն՝ Դամբէոսի եւ Դաբէոսի:

THE BIG ISSUES AND WHAT THE BIBLE SAYS ABOUT THEM

FAMILY

God designed the family as a unit for love, acceptance and growing faith, and that's the way many of us experience it.

Everyone's experience of family is different, though. Every family works in a different way, and most families have their own challenges. We are imperfect people, and often our families can bear the brunt of our mistakes and imperfections.

Divorce is becoming more and more common in our society, and it can be hard to handle when stuff like that affects us. Perhaps it affects you.

Whatever our families are like, the Bible talks loads about

GOD'S FAMILY

in which he is the father, and we are all invited to be his children. It can be a challenge to acknowledge God as a heavenly parent, especially if we don't have a human parent around all the time. But God promises throughout the Bible that he is a good father who will never let us down. Today we are invited to be part of a family of millions around the world, who share one faith and one father.

KEY BIBLE VERSES:
EXODUS 20:12; PROVERBS 6:20-21; ISAIAH 63:16; MATTHEW 12:48-50;
ROMANS 8:14-17; 1 CORINTHIANS 8:6; EPHESIANS 6:1-4

Ազգային Առաջնորդարան
Armenian Prelacy of Canada
Prélature Arménienne du Canada

514-856-1200
prelacy@armenianprelacy.ca
www.armenianprelacy.ca

Խմբագիր՝ Հոգեշնորհ Տ. Յակոբ Վրդ. Եագուպեան
3401 Olivar Asselin Montréal, Quebec H4J 1L5